

Bu maraqlı əsəri hələ oxumamış tanışlıq üçün vərəqləyərkən onun ərsəyə gətirilməsində çəkilmis ağır zəhmət açıq-aydın görünür: istifadə edilmiş 134 mənəbdən 83-ü ərəb məxəzəlidir. Eramızın VI əsrindən başlayan ərəb ədəbiyyatının bu məxəzlərini atxarib tapmaq, araşdırıb gereken mətnləri tərcümə etmək çox

Sizin ölkənizin ən ucqar yerlərinə belə sahib olacağıq. Sizləri zül-

1968-ci ildə görkəmli Misir şairi

Məmməd həsən Qəmbərli dəyərli Azərbaycan alimidir. Onun ərəbsü-
naslığı, türkologiyaya, ilahiyyat elm-
lərinə, quruluşnaslığa dair onlarla
məqalələri də vardır. Məmməd hə-
sən müəllim həmkarı Təriyel Bilal
oğlu ilə Qurani-Kərimi Azərbaycan
dilinə tərcümə işinə hələ XX əsrin
80-ci illərindən başlamış və uzun il-
lərin gərgin eməyi nəticəsində bitir-
mişdilər. Amma Sovet dövründəki
qadağalar, sonralarsa maddi imkan-
sızlığı ucubatından bu müddəddə ki-
təb anı dilində anlamını çap etdirə
bilməmişlər. Bu barədə Məmməd hə-
sən müəllim “əl-Nida” jurnalında ya-
zırdı: “İlkin olaraq T.Bilal oğlu və
mən bu işə başlasaq da, tərcüməmi-
zi imkansızlığı ucubatından uzun
müddət kitab halında nəşr etdirə bil-
mədik”. Gec də olsa çapına müvəf-
fəq olunan bu Quran tərcüməsi öz
orijinallığı ilə digər tərcümələrdən
fərqlənir. M.Qəmbərli bununla bağlı
deyir: “Bu tərcümə özündən öncə
nəşr olunan tərcümələrdən həm dil
və üslub, həm də metod baxımından
fərqlənir. Görkəmli alimlərimiz
Z.Bünyadaov və V.Məmmədəliyevin
tərcüməsini bir növ izahlı tərcümə
adlandırmaq olar, burada müəyyən
söz və ifadələr, bəzən də bütövlük-
də ayəyə mötərizədə geniş şərhlə
verilmişdir. N.Qasımsadə isə qafiyəli
nəsr üslubuna meyl etmişdir. Biz
bu üslubdan istifadə etmədik. Fikir-
ləşdik ki, düşünmək, axtarmaq,
neyi isə öz ağılı və məfkurə süzge-
cindən keçirmək səlahiyyətini oxu-
cunun əlindən almayaq, onu öz ehti-
mal və fərziyyəmizə tabe etməyək.
Biz yalnız bəzi sözlərin mötərizədə
mənalarını açmağa çalışdıq. Sura ad-
larının və tərcümədə ərəbcəsini sax-
lamağı münasib saydığımız sözlərin
qıscaca şərhini kitabın axırında ver-
dik. İstəmədik ki, oxucunu əsas mət-
ləbdən yayındıraq”.

Ecəzkar Allah kəlamını ərəb dili ilə heç bir linqvistik uyğunluğu olmayan Azərbaycan dilinə dəqiq çevirmək heç də asan iş deyildir. İslam elmlərinə dərinindən bələd olan Məmməd həsən müəllim bütün ruhu ilə yaradıcı insandır. O, daxildən gələn tükənməz enerji ilə çalışaraq qarşıya qoyduğu səf və ali məqsədlərə çatmaq üçün hər cür əziyyət və çətinliklərə sinə gərmişdir. Onun qələmə aldığı mükəmməl əsərlər yüksək alimlik və tədqiqatçılıq keyfiyyətindən xəbər verir. Elmi potensialı ilə xalqa, millətə faydalı insan olan Məmməd həsən müəllim mərd bir insandır. O, əyrini əyri, düzü düz görməyi bacarıb və bu məziyyəti onun ilahi fitrətindəki saflıqdan qaynaqlanan O, xalqın özünəməxsusluğunu şərtləndirən bütün mənəvi-əxlaqi dəyərləri, müsbət keyfiyyətləri qoruyub saxlayan, gələcək nəsillərə çatdırmağa çalışan şəxsiyyətdir. O, ilərin arxasından geriyyə baxanda fəxrət hissi ilə ömrünün hədəf getmədiyini, özünün cəmiyyət üçün qiymətli, lazımlı olduğunu görərək mənəvi rahatlıq tapır. Yüksək əxlaqi keyfiyyətləri, təmiznaməsizliyi, sadəliyi, qayğıkeşliyi, təvəzzökarlığı, prinsiplərinə sadiqliyi ilə daim şagirdlərinin, tələbələrini, həmkarlarının, tanıdığı hər kəsin rəğbətini qazanan M. Qəmbərli mənalı, zəngin, yaddaqlanan və şəərəfli bir ömür yolu keçmişdir.

Uzun müddət dərs dediyi tələbələr, rəhbərlik etdiyi aspirantların və dissertantların yüksək milli-mənəvi, ümumbəşəri dəyərlər ruhunda yönləndirilməsində, onlara vətənpərvərlik məfkurəsi, millətə sevgi hissələrinin aşılanmasında Məmməd həşən müəllimin xidmətləri böyükdür.

Onun 80 yaşı tamam olur. Ömür yolunu mənəvi zənginlik, saflıq, səmimiyyət, təvazökarlıq, sədaqət, gözütoxluc kimi ali keyfiyyətlərinin müşayiət etdiyi müdrik elm fədəisi M.Qəmbərini ürəkdən təbrik edir, ona Allahdan can sağlığı diləyir və deyirik: Təki Uca Yaradan cəmiyyətimizə Məmmədhesən müəllim kimi ziyalılarından xali etməsin!

Fazil Güney
İdris Abbasov

O, Sovetlər dönəmində nəyin üzərində işlədiyini çox adama açıb ağartmışdı. Bu mövzuda ancaq AMEA Şərqşünaslıq İnstitutunun ərəb filologiyası şöbəsinin müdiri, sonradan institutun direktoru təyin edilmiş, doktor Aida xanım İmanquluyeva ilə və indi həmin şöbənin müdiri olmuş doktor Vilayət Cəfərovla bölüşürdüm. Ehtiyatlanırdı ki, "pis qulaqlar" çatır, ona da "pantürkçü" damğası vurub təqib edərlər, işi yarımçıq qalar, tamamlamağa qoymazlar. Bu danılmaz bir faktıdır ki, əgər Azərbaycan suverenliyini qazanmasaydı, sözügedən əsərin indiki şəkildə meydana çıxmasına yol verilməzdi.

Kitabda ərəb əfsanə və deyimlərinə, hədislərə, qədim və ilk orta çağlar ərəb ədəbiyyatında, yeni ərəb şeirində və nəsrində türk mövzusu danışılması mümkünsüz olan dəlil və sübutlarla açıqlanmışdır.

VIII-IX yüzilliklərdə yaşayıb-yaratmış böyük ərəb mütəfəkkirləri Əl-Cəhiz, Əl-Bihturi, sonrakı dövrlərdə İbn-Əl-Əsir, Yaqut Əl-Hamavi, Təbəri, İbn-Xəldun kimi 40-dan çox bilik adamlarının əsərlərindən qaynaq təki istifadə edilmiş, bir o qədər də digər ərəb müəlliflərinin əsərləri araşdırılmışdır. Büləərbəşunaslar bu işin nə qədər gərgin əmək, dərin bilik, alim hövsələsi tələb etdiyini yaxşı başa düşürük. Onu da başa düşürük ki, bunun arasında millətəinə xidmət istəvi, sevdəsi durur.

Biz Türk və Xəzər yurdlarından toplanan müzəffər ordu ilə tək sizə deyil həm də Çin və Hind ölkələrini boyun əvdirəcəyik.

Bu yöndə bizim, şübhəsiz, ulu mövla ilə əhdi-peymanımız vardır ki, bunu sizin kimi xəstə ağıllılar anlaya bilməz.

Təki kəskin qılıncları andıran
igid (türk) orduları sayəsində isla-
mın hökmləri bütün ölkələrə yayıla-
na qədər bu mübarizəni davam et-
dirəcəyik”.

M.Qəmbərli ondan çox monoqrafiyanın müəllifidir. O bunlardan məşhur ərəb şairi H.İbrahimin yaradıcılığında bəhs edən "Hafiz İbrahimi-nin poeziyası" və "Misir ərəb şeirində siyasi lirika" kitablarını sovet dö-nəmində yazıb nəşr etdirmişdir. La-kin illərlə üreyində gəzdirdiyi əsərlə-rini yalnız Azərbaycan öz müstəqilli-yini bərpə edəndən sonra reallaşdır-mışdır. Bunlara "Ərəb ədəbi-bədii qaynaqlarında türk" (1998); "Türklə-rin fəzailətləri" (2001) və s. əsərlərini göstərmək olar. Sözügedən əsərlər Bakıda, Təbrizdə və Sulduzda nəşr edilmiş, oxucular tərəfindən böyük maraqla qarşılanmışdır. O, həmçinin xeyli sayda elmi məqalələr, ərəb-çəndən doğma dilinə etdiyi tərcümə-lərin müəllifidir. M.Qəmbərlinin bir çox beynəlxalq və respublika səviy-yəli elmi konfrans və simpoziumlar-da etdiyi məruzələr əsərləri təkə ma-raqla qarşılanmışdır.

Hafiz İbrahimin həyat və yaradıcılığından bəhs edən “Hafiz İbrahim və onun poeziyası” mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə etmişdir.

1994-cü ildə Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutuna keçmiş, bugünkü Qədim dövr Azərbaycan ədəbiyyatı şöbəsinə elmi fəaliyyətini davam etdirir. Ərəb dilinə və ədəbiyyatına mükəmməl şəkildə bələd olan M.Qəmərlili cəhiliyyə dövründən başlayaraq, iyirminci yüz ilin ortalarına qədərki ərəb qaynaqlarında türk olan münasibəti araşdırmaq qərarı ilə ağır bir yüz ilin altına girmişdir. Ərəşünas filoloq alimin “Ərəb ədəbi-bədii qaynaqlarında türk” 2003-cü ildə sözügedən tədqiqat əsəri doktorluq dissertasiyası kimi müdafiə olunmuşdur.

Bütün bunlarla paralel olaraq Məmməd həsən Qəmbərli orta və ali məktəblərdə, lisey və gimnaziyalarda pedaqoji fəaliyyəti ilə, xüsusilə, ərəb dili və ədəbiyyatının tədrisi ilə məşğul olmuş, Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyası ilə əməkdaşlıq etmişdir. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin "Qabaqcıl təhsil işçisi" döş nişanına və TQDK-nın Fəxri fərmanına layiq görülmüşdür.

Məmməd həsən Qəmbərlinin əsərləri haqqında yerli və xarici mətbuatda onlarla rəy və resenziyalar dərc olunmuş, onun "Ərəb ədəbi-bədii qaynaqlarda türk" adlı monoqrafiyası çoxu ilə qarşılanmışdır, türk dünyasında böyük rezonans doğur